

מעשה נוסף: הוה ליה תחיא שיבכתא דקא בנאי ביתא – היתה לרבי
 חנינא בן דוסא שכנה שהיתה בונה בית, ולא קטו בשווי – ולא
 הגיעו הקורות שרצתה להניח בגג מכותל לכותל, שהיו קצרות
 מדאי. אמר לקמיה – באה השכנה לרבי חנינא ואמרה ליה, בניתי
 ביתי ולא קטו בשווי – ולא הגיעו קורותי מכותל לכותל. אמר
 לה, מה שמך, אמרה ליה, שמי איבו. אמר לה, איבו, נימטו בשוויך
 – יאריכו קורותיך. תנא בברייתא, אכן הגיעו – נתארכו הקורות עד
 שיעצו מעבר לכתלים אמה לבאן ואמה לבאן משני צידי הבית. ויש
 אומרים, לא נתארכו הקורות עצמן, אלא סניפין (חיבורים) עשאו,
 שנרבקו חתיכות עץ קטנות לאורך הקורות, ובכך נתארכו ונראו
 כמין חוליות. תנא בברייתא, פלימו אומר, אני ראיתי אותו כפי
 שנעשה בו הנס והיו קורותיו יוצאות אמה לבאן ואמה לבאן, ואמרו
 לי, בית זה, הוא שקיף – שעשה לו תקרה רבי תנינא בן דוסא
 בתפלתו.
 הגמרא מקשה על המעשה בעיזים של רבי חנינא: ורבי תנינא בן
 דוסא מתיבין הוה ליה עיזים, והא עני הוי – והיה עני, שדי לו בקב
 חרובים מחר שבת לערב שבת מסופר לעיל, ומשמע שלא היה
 לו דבר אחר. ועוד, הרי אמרו חכמים, אין מגדלין בחמה דקה בארץ
 ושרא, שהעצים מוזקות לזעים שבשדות, ועובר על מצות ישוב
 ארץ ישראל, ורבי חנינא היה דר בארץ ישראל. מתרצת הגמרא:
 אמר רב פנחס, עיזים אלו לא היו שלו אלא של אחר, שהיה מעשה
 ועבר אדם אחר על פתח ביתו, והניח שם תרנגולין ושכחם שם,
 ומצאתו אשתו של רבי תנינא בן דוסא, ואמר לה אל תאכלי
 מביציהן, שיש להשיב אף אותן עם התרנגולים כדן מוצא אבידה.
 ונשאר אצלם, והרבו התרנגולים להטיל ביצים, ומזהו יצאו
 אפרוחים שנהיו תרנגולין, והיו מצעצין אותם. ומכרן רבי חנינא,
 וקנה ברמיהן עיזים שאינם מצערים, ושמר עליהם כשומר אבידה.
 פעם אחת, עבר אותו אדם ששכחו מן התרנגולין, ואמר לחבירו,
 בבאן תנחתי תרנגולין שלי לפני זמן רב ושכחתים, ואני יודע היכן
 הם. שמע זאת רבי תנינא ואמר לו, האם יש לך בתי סין שאדע
 שאכן שלך היו. אמר לו, הן, ונתן לו סין. ושח לו רבי חנינא את
 המעשה שמכרם וקנה בדמיהם עיזים, ונטל בעל האבידה את
 העיזין. ומסיימת הגמרא: ועיזים אלו הן הן עיז – הן אותן העיזים
 במעשה שהוזכר לעיל דאיתו דיבי בקריניהו – שהביאו זאבים
 בקריניהו.
 מעשה נוסף בחכם שחי בעניות גדולה: רבי אלעזר בן פדת דחיקא
 ליה מילתא טובא – היה חי בדוחק רב, עבד מלחא – הקיז דם, ולא
 הוה ליה מידי לממסע – לא היה לו דבר לטעום לאחר ההקזה
 להתחזק מחולשתו, ושקל ברא דתומא – נטל צלע שום ושדויה
 בפומיה – נתנו בפיו כדי להתחזק, וזה גרם לו שקלש לבית ונים –
 התעלה ונרדם. אזול רבנן לשיילי ביה – באו חכמים לשאול
 בשלומו, ותוויחו דקא בבי ותייך – וראוהו בוכה בתוך שנתו,
 ונפק צוציתא דנורא מאפוחיה – יצא ניצוץ של אש ממצחו. כי
 אתער – כשהתעורר אמרו ליה, מאי מעמא קבכית ותייבת – מדוע
 בכית וצחקת בשנתך. אמר להו, דתהו ותיב – שישב עמי הקדוש
 ברוך הוא, ואמרי (ואמרתיו) ליה, עד מתי אצטער בהאי עלמא –
 בעולם הזה שאני חי בדוחק. ואמר לי, אלעזר בני, נחא לך דאפכיה
 לעלמא מרישא – טוב בעיניך שאהפוך את עולמך מתחילתו,
 כלומר שתילד מחדש, ואז אפשר דמתיילדת בשעתא דמוצי – יתכן
 שתילד בשעה שמול הפרסה שולט, והיו מצויים לך מזונותי.
 אמר לקמיה – אמרתי לפניו וכי בולי האי – מעשה כל כך גדול
 תעשה, ואפשר – וגם אז רק 'אפשר' שאולד בשעה של מזל פרנסה
 ואין זה ודאי. ועוד אמרי (ואמרתיו) ליה, דתיי מפי – האם השנים
 שחייתי כבר הן יותר מן השנים שאני עתיד לחיות, או דתיינא – או
 שהשנים שאחיה בעתיד מרובים יותר מהשנים שחייתי כבר. אמר
 לי, דתיי – השנים שחייתי כבר מרובים יותר. אמר לקמיה –
 אמרתי לפניו, אם בן, לא בעינא – אינני רוצה שתהפוך עולמי. אמר
 לי, בהאי אגרא דאמרת לא בעינא – בשכר זה שאמרת אינני רוצה

משום כיסופא – מחמת הבושה, שחברותיה אפות והיא אינה
 עושה כלום. הוה לה תך שיבכתא בישתא – היתה לה שכנה רעה,
 שאמרה, מכר דענא דלית להו ולא מידי – הרי יודעת אני שאין
 להם ולא כלום, ואם בן מאי בולי האי – מה כל זה, כלומר, מה
 הסיבה שתנורם מעלה עשן. אזלא וטרפא אבבא – הלכה ודפקה
 על שער ביתם, איבכסא – התביישה האשה שתראה שכנתה
 שתנורה ריק, ועיילא לאינדונא – ונכנסה לחדר הפנימי. איתעביד
 לה ניסא, דחייא לתנורא מלא לחמא ואנא מלא לישא – נעשה לה
 נס שראתה השכנה שהתנור מלא לחם והקערה מלאה עיסה
 שנילושה. אמרה לה השכנה, פלניתא פלניתא – פלונית פלונית,
 אייתי מסא – הביאי מרדה, דקא חריוף לחמיו – שכבר נחרך לחמך,
 ועומד להישרף. אמרה לה אשת רבי חנינא, אף אנא להבי עיילי –
 גם אני שנכנסתי לחדר, נכנסתי לצורך כן, להביא את המרדה.
 תנא בברייתא על כך, אף היא אכן להביא מרדה נכנסה, ולא אמרה
 כך רק מפני הבושה, אלא מפני שמלומדת (ורגילה) נפסים היתה,
 ואחר שהתביישה ידעה שודאי יעשה לה ה' נס זה.
 מעשה נוסף בגדלות רבי חנינא בן דוסא: אמרה ליה דביתוהו –
 אשתו, עד אמת ניוול ונצטער בולי האי – עד מתי נלך ונצטער כל
 כך מן העניות. אמר לה, מאי נעביד – מה נעשה. אמרה לה, בעי
 רחמי דניתבו לך מידי – בקש רחמים שיתנו לך דבר מן השמים.
 ואכן פצא רחמי – ביקש רבי חנינא רחמים, ויצתה מן השמים כמין
 פישת (כף) יר, ויהבו ליה – ונתנו לרבי חנינא חר פרעא דפתורא
 דדחבא – רגל אחת של שולחן זהב. (חזאי) [חזאי] – ראתה אשת
 רבי חנינא פחלמא – בחלום, שאמרו לה, עתיד צדיק דאכלי
 אפתורא דדחבא דאית ליה חלת פרעי – עתידים הצדיקים לאכול
 בעולם הבא על שולחן זהב בעל שלש רגלים, (ואת) אוכלת
 אפתורא דתרי פרעי – על שולחן זהב בעל שתי רגלים בלבד.
 כששמעה זאת (אמרה ליה) אמרה לרבי חנינא, נחא לך דמיכל
 אכלי בולי עלמא אפתורא דמשלם – טוב הדבר בעיניך שכל
 הצדיקים יאכלו לעתיד לבא על שולחן מושלם, ואנן אפתורא
 דמחבר – ואילו אנו נאכל על שולחן חסר (אמרה ליה) [אמר לה],
 ומאי נעביד – מה נעשה כדי לתקן זאת, אמרה לו בעי רחמי
 דנשקלינהו מינך – בקש רחמים שישלמו ממך בחזרה את רגל הזהב.
 ואכן בעי רחמי ושקלוהו – ביקש רבי חנינא רחמים ונטלו ממנו את
 רגל הזהב. תנא בברייתא, נדול הוה נס אחרון שנטלו ממנו את
 הרגל יותר מן הראשון שנתנה לו. והיינו משום דגמרי – שמסורת
 בידינו, דמיחב יתיב – שמן השמים רק נותנים לבני אדם, אך אחר
 שנותנים מישקל לא שקלי – לא נוטלים מהם דבר שניתן להם,
 ואילו כאן אירע כך.
 מעשה נוסף בגדלותו: בחד בי שמישי – ערב שבת אחד בין
 השמשות, חזויה לברתיה דהוות עציבא – ראה שבתו עצובה. אמר
 לה, בתי, למאי עציבת – מדוע הנך עצובה. אמרה ליה, כלי של
 חומין נתחלף לי בכלי של שמן, והורקתי ממנו חומין לתוך הנר,
 ותחלפתי ממנו אור לשבת. אמר לה, בתי, מאי איכפת לך בכך, הלא
 מי שאמר לשמן ודלוק, שהוא ה', הוא יאמר לחומין ודלוק, תנא
 בברייתא, שאכן כך היה, שהיה הנר דולק והולך כל היום – כל ליל
 ויום השבת בול, עד שהביאו ממנו במוצאי שבת אור להדליק נר
 אחר לברך עליו בהבדלתו.
 מעשה נוסף בגדלותו: רבי חנינא בן דוסא הוה ליה תנך עיז – היו
 לו עיזים. אמרו ליה שכניו, עיזך רועות בשדותינו וקא מפסדן – הן
 מפסידות אותם. ידע רבי חנינא ששקר בפיהם, ואמר להם, אי קא
 מפסדן – אם אכן כך שמפסידות שדותיכם, ניקלינהו דיבי – יאכלו
 אותם הזאבים שבשדות, ואי לא – ואם אין הן מפסידות, כל תרא
 ותרדא – כל אחת ואחת מן העיזים תיתי לאורתא דובא בקריניהו –
 תביא בערב זאב בקריניה. ולאורתא – ואכן בערב, כששבו העיזים
 מן השדה, אייתי כל תרא ותרדא דובא בקריניהו – הביאה כל אחת
 ואחת זאב בקריניה, ונוכחו הכל שהעיזים לא הפסידו שדות
 השכנים.

על בְּנֵיךְ, אף שראויים הם שתרדם עליהם, ואז אָתָּא מִיָּטְרָא. ואולם
 לוי אִיפְלָע – נעשה חיגר, כיון שהטיח דברים כלפי מעלה. אָמַר רַבִּי
 אֶלְעָזָר, ממעשה זה נלמד שְׁלֵעוֹלָם אֵל יִשְׁיֵת אֲדָם דְּבָרִים כְּלָפִי מַעְלָה
 בדרך בזיון וניצוח, שְׁתַּרִי אֲדָם גְּדוֹל הַמַּיִת דְּבָרִים כְּלָפִי מַעְלָה
 וְאִיפְלָע, וּמֵנוּ – ומי הוא אותו אדם גדול, לוֹי, שהיה אדם גדול
 שנענה על דבריו, אך נעשה חיגר משום שדיבר בלשון תרעומת.
 מקשה הגמרא: וְהָא גִרְמָא לִיה – וכי דבר זה גרם לו להיות חיגר,
 וְהָא לוֹי אֲחֵיו קִידָה קָמִיה דְּרַבִּי – והרי הראה לפני רבי מה היא
 'קידה' האמורה בתורה, שנעץ שני גודליו בארץ והתכופף ונשק
 לרצפה וזקף, וכשזקף אִיפְלָע, ומבואר שהקידה גרמה לו. מתרצת
 הגמרא: הָא וְהָא גִרְמָא לִיה – שני הדברים גרמו לו לכך, שהחטא
 שהטיח דברים כלפי מעלה גרם לו שנעשה חיגר בקידה.
 מעשה בתפילת חכם על הגשמים: רַבִּי חֵיִיא בַר לִוְלִינִי שְׁמַעֲיָנָהוּ
 לְהַנְדֵּךְ עֲנָנִי – שמע עננים שהיו בשמי ארץ ישראל דְּקָאֲמַרִי, כלומר
 שהשר הממונה עליהם אומר להם, נִיתּוּ וְנִיתְבִּי מַיָּא – בואו ונוריד
 מי גשמים בְּעָמּוֹן וּמוֹאָב ולא כאן בארץ ישראל. אָמַר לְפָנָיו, רַבּוֹנוּ
 שֶׁל עוֹלָם, בְּשָׁנֹתַת תּוֹרָה לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל חוֹרֶת עַל כָּל אוֹמּוֹת הָעוֹלָם
 וְלֹא קִבְּלוּהָ, וְעַכְשָׁיו אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם מָטָר, ולא לישראל שקיבלו
 את התורה. וציוה על העננים, שְׂדוּ הָבָא – הורידו את הגשמים
 כאן בארץ ישראל. ואכן שְׂדִיּוּה אִידוּכְתִּיָּהוּ – הורידו העננים את
 הגשמים במקומם.
 אגב שהוזכר המעשה באמורא זה מביאה הגמרא דרשה בשמו:
 דְּרַשׁ רַבִּי חֵיִיא בַר לִוְלִינִי, מַאי דְּכָתִיב בתהלים (צב יג) 'צִדִּיק בְּתִמְרֵי
 יִפְרֹחַ כְּאֶרֶץ בְּלִבְנוֹן וְיִשְׁנֶה', הרי אִם נֶאֱמַר שהוא כְּתִמְרֵי לְמָה נֶאֱמַר
 שהוא כְּאֶרֶץ, וְאִם נֶאֱמַר אֶרֶץ לְמָה נֶאֱמַר תִּמְרֵי. וביאר, שְׂאִילוֹ נֶאֱמַר
 תִּמְרֵי וְלֹא נֶאֱמַר אֶרֶץ, חֵיִיתִי אֹמֵר שהצדיק הוא רק כתמר, מָה תִּמְרֵי

שתהפוך עולמי, יְהִיבָנָא לָךְ לְעֵלְמָא דְּאֵתִי – אתן לך בעולם הבא
 תְּלִסְרֵי נְהִירוּתָא דְּמִשְׁחָא אֶפְרָסְמוֹן דְּכִין – שלשה עשר נהרות
 משמן אפרסמון טהור בְּנֵהרֹת פֶּרֶת וְדִינְלָת וְחִידְקָל, דְּמַעְנַנְתָּ בְּהוּ
 – שתתענג בהם ברחיצה וטויל מזה לזה. אָמַרִי לְקָמִיה – אמרתי
 לפני, וכי הָאִי – רק זה אתה נותן לי בעולם הבא וְתוּ לֹא. אָמַר לִי,
 וְלַחֲבֵרָה מַאי יְהִיבָנָא – וכי מה אתה לחברך אם אתן לך דברים
 נוספים. אָמַרִי לִיה, וְאֵנָּה מְנַכְרָא דְּלִית לִיה פְּעִינָא – אני רוצה שתתן
 לי חלק הרשע שאין לו זכות לקבל את חלקו בעולם הבא. וּמַחֲיִין
 בְּאֶסְקוּטְלָא אֶפּוֹתָאִי – היכני מלאך באצבע על מצחי, וְאָמַר לִי
 מתוך שמחה ובדיחות, אֶלְעָזָר בְּרִי, גִּירִי בְּךָ גִּירִי – הכיתי כך בחיצו.
 חוזרת הגמרא להביא מעשים שגזרו חכמים תענית על הגשמים:
 רַבִּי חֵמָא בַר חֲנִינָא גִּזַּר תַּעֲנִיתָא עַל עֲצִירַת גַּשְׁמִים, וְלֹא אַתָּא מִיָּטְרָא
 – ועדיין לא ירד גשם. אָמַרְוּ לִיה, וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי גִזַּר תַּעֲנִיתָא
 וְאֵתִי מִיָּטְרָא, ומדוע אצלך לא. אָמַר לְהוּ, הָא אֲנָא, וְהָא בַר לִיּוֹאִי
 – זה אני וזה בן לוי, כלומר אין שנינו באותה מעלה והוא עדיף
 ממני, אָמַרְוּ לִיה דְּנִיתִי וְנִיבְרִין דְּעִתִּין – שיבוא אלי ונכוין דעתנו יחד
 בתפילה, אִיפְשֵׁר דְּתִבְרִי צִיבּוּרָא לְפִיָּהוּ – ואז יתכן שהציבור יכניעו
 את ליבם, דְּאֵתִי מִיָּטְרָא – שבזכות זה ירד גשם. בְּעוֹן רַחֲמֵי – ביקשו
 רבי חמא ורבי יהושע רחמים וְלֹא אֵתִי מִיָּטְרָא – ועדיין לא ירד
 גשם. אָמַר לְהוּ רַבִּי חֵמָא לְצִיבּוּר, נִיחָא לָבוּ – האם אתם מקבלים
 ומסכימים שְׂבִיבָא מָטָר רק בְּשִׁכְלִינוּ (בזכותנו) בלא זכות הציבור.
 אָמַרְוּ לִיה, הֵן. אָמַר, רַקִּיעַ רַקִּיעַ, כְּפִי פָּנֶיךָ עֵבִים וִירֵד גַּשֶׁם. וְלֹא
 אִיכְפִי – עדיין לא התכסה הרקיע בעננים. חזר וְאָמַר, כְּמָה עֵזוֹן פָּנֵי
 רַקִּיעַ, שאינם שומעים לגזירת הצדיקים. ואז אִיכְפִי וְאֵתָא מִיָּטְרָא
 – התכסה הרקיע בעננים וירד גשם.
 מעשה נוסף: לוֹי גִּזַּר תַּעֲנִיתָא עַל עֲצִירַת גַּשְׁמִים, וְלֹא אַתָּא מִיָּטְרָא.
 אָמַר לְפָנָיו, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, עָלִית וְשָׁכַת בְּמִדְרֹם, וְאִין אַתָּה מִרְחָם

תענית דף כה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קמח

בקרע עבירה שכשנכנס בה טפח, כיון שאין זה אלא גשמים
מועטים, התהום עולה לקראתם רק שני טפחים, ובאן – בדברי רבי
שמעון מדובר בשאניה עבירה שכשנכנס כשיעור טפח מלמעלה
ירד גשם רב, והתהום עולה שלשה טפחים.
עוד בענין יציאת מי התהום: אמר רבי אלעזר, בשמנסבין את המים
בבן (וסוכות) על המזבח, תהום אומר לחבירו – המים העליונים
שבשמים והתחתונים שבתהום אומרים זה לזה, אבן – הוצא
נביעת מימיה, שקול שני ריעים שהם ניסוך המים וניסוך היין אני
שומע, שניאמר (תהלים מב ח) 'תהום אל תהום קורא לקול צנוריה וגו',
ו'צינוריה' היינו הספלים שמנסכים בהם המים והיין על המזבח
בחג הסוכות.
מאמר נוסף בענין זה: אמר רבה, לדידי חזי לי האי – אותו מלאך
הממונה על הגשמים ששמו ריזא, ודמי לעינלא (תליתא) ופירסא
שפותיה – דומה לעגל ושפתיו מרווחות ונראה כשוחק, ופירסא
בין תהומא לתהומא עילאה – ועומד בין התהום העליון
לתחתון, כלומר בין הרקיע לאוקיינוס במקום שנושקים הארץ
והרקיע, ולתהומא עילאה אמר ליה, חשור (השפרן) מימיה לארץ,
ולתהומא תתאה אמר ליה, אבן מימיה, שניאמר (שיר השירים ב יב)
'נשנים נראו בארץ וגו' עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע
בארצנו, כלומר, פעם בשנה כשמוגיע זמן ניסוך המים כנגן שנראה
בארץ רק פעם בשנה, ועת זמירות החג הגיע, אז קול המלאך
ירידא שנראה כשור, נשמע בארצנו שאומר לתהומות להביא
מימיהן.
שנינו במשנה: היו מתעניין וירדו גשמים קודם הנץ החמה בו לא
ישלימו, לאחר הנץ החמה ישלימו. רבי אליעזר אומר, קודם חצות
לא ישלימו, לאחר חצות ישלימו.
ברייתא המביאה מחלוקת בעין זו: תנו רבנן, היו מתעניין – גזרו בית
דין להתענות מפני עצירת גשמים, וירדו להם גשמים קודם הנץ
החמה של יום התענית, לא ישלימו תעניתם, שכשירדו גשמים
עדיין לא חלה התענית עליהם. ירדו לאחר הנץ החמה, ישלימו,
שכבר חלה עליהם התענית, דבר רבי מאיר, רבי יהודה אומר, ירדו
קודם חצות היום, לא ישלימו, ולאחר חצות, ישלימו, שזמן אכילה
בחצות היום, והתענית חלה כשלא סעדו בזמן אכילה. רבי יוסי
אומר, אם ירדו קודם תשע שעות, לא ישלימו, ולאחר תשע שעות,
ישלימו, שזמן אכילת מלכים עד תשע שעות, ונמצא שאז הגיע זמן
סעודתם של הכל וניכרת התענית, שכן מצינו באהאב מלך ישראל
כשהוכיחו אליהו על לקיחת כרם נבות הזורעאל, שהתענה רק
מתשע שעות ולמעלה, ונחשב לו לצום, שניאמר (מלכים א' כא כט)
'הראית כי נבנע אהאב' וגו', והוא לא קיבל על עצמו תענית
מתחילה, אלא כשהוכיחו אליהו ואמר לו שיענש על כך, החל
לצום ולשוב על חטאו (שם כא יט), וקיבלו חכמים שהיה זה בשעה
התשיעית.
מביאה הגמרא מעשה בענין זה: רבי יהודה נשיאה גזר תעניתא על
עצירת גשמים, וירדו להם גשמים לאחר הנץ החמה קודם חצות,
כבר רבי יהודה לאשלומוניה – להורות לציבור להשלים תעניתם.
אמר ליה רבי אמי, קודם חצות ואחר חצות שנינו לענין השלמת
התענית, וכיון שירדו קודם חצות אין צריך להשלימה.
מעשה אחר בעין זה: שמואל הקטן גזר תעניתא, וירדו להם גשמים
קודם הנץ החמה. בסבורין העם לומר ששכחו של צבור הוא, שנענו
קודם שהתפללו. אמר להם שמואל, אין הדבר כן, ואמשול לכם
משל, למה הדבר דומה, לעבד שמבקש פסל (מתנה) מרבו, ואמר
להם – למשרתי, תנו לו מיד קודם שיתחנן ואל אשמע קולו, ואף
לנו הוריד ה' גשמים מיד קודם תפילתנו כיון שאינו רוצה לשמוע
את קולנו.
מעשה אחר בענין דומה בשמואל הקטן: שוב היה מעשה ששמואל
הקטן גזר תעניתא, וירדו להם גשמים לאחר שקיעת החמה של יום
התענית, ובסבורים העם לומר ששכחו של צבור הוא, שקיבל ה'

אין געזע של הרקל מחליף – צומח מחדש אם נקצץ, אף הצדיק חס
ושלום אין געזע מחליף, כלומר, אינו קם בתחיית המתים, לכך נאמר
בו 'בארץ' שגועו מחליף. ואילו נאמר רק 'בארץ', ולא נאמר 'בתפוח',
היינו אומר שהוא כארץ, מה ארץ אין עושה פירות, אף צדיק חס
ושלום אין עושה פירות, כלומר שמקבל שכר רק בעולם הזה ולא
בעולם הבא, לכך נאמר 'בתפוח' שעושה פירות ונאמר 'בארץ' שגועו
מחליף.
מקשה הגמרא: וכי ארץ געזע מחליף, והתניא בברייתא, הלוקח אילן
מחבירו לקוין אותו להשתמש בענפיו, צריך להניח חלק ממנו כדי
שיחזור ויצמח, ולכן מנביחו מן התקע טפח, כלומר, משייר מהעץ
טפח מהקרקע וקוצץ שם. ובספר השקפה – עץ השקמה שהזקין,
שנקצץ וחזר וגדל ונתעבה, מגביה שני טפחים שצריך יותר כדי
לצמח. ודווקא סדן השקמה שכבר נקצץ וצמח די בשני טפחים,
אולם בביתא – נטיעת עץ השקמה שלא נקצצה מעולם, צריך
להגביה שלשה טפחים כדי שתחזור ותצמח. ובגנים ובגפנים, קוצץ
מן הפקק – הקשר התחתון שבאילן ולמעלה, שרק בזה חוזר
וצמח. ובדקלים ובאדרים אינו צריך להגביה כלל, אלא חופר
למטה מתחת לאילן ומשירש – ועוקר אף את השרשים, לפי שאין
געזע מחליף כלל לאחר קציצתו, ולא תועיל הגבחה כלל. ומפורש
שגועו של ארץ אינו מחליף, ושלא כדרשת רבי חיאי.
מתרצת הגמרא: הקא במאי עסקין – כאן בדברי רבי חיאי שאמר
שגועו מחליף במה מדובר, בשאר מיני אדרים הנקראים בשמות
אחרים, בדרבה בר הונא, דאמר רבה בר הונא, עשרה מיני אדרים
הן, שניאמר (יטעיה מא יט) 'אתן במדבר ארץ שמה ויהם וגו' ועץ שמן
אשים בערבה ברש תדבר ותאשור יחדו, הרי שבעה מינים,
והוסיפו עליהם חכמים שלשה מינים, 'אלונים', 'אלמונים'
'ואלמוגים' (ח"ה כג).
הגמרא שבה לעסוק בתפילה על עצירת גשמים: תנו רבנן
בברייתא, מעשה ברבי אלעזר בן הורקנוס, שגזר שלש עשרה
תעניות על הציבור על עצירת גשמים, ועדיין לא ירדו גשמים.
בתענית האחרונה התחילו הציבור לצאת מבית הכנסת. אמר להם
רבי אליעזר, האם תפנקם קברים לעצמכם, שכיון שאין גשמים,
ודאי תמותו ברעב. וגעזע וצערון כל העם בבבית על צרתם, וירדו
גשמים. ושוב מעשה ברבי אלעזר, שירד לפני התיבה להתפלל על
עצירת גשמים, ואמר עשרים ארבע ברכות הנאמרות בתפילת
תענית (לעיל טו), ולא נענה. וירד רבי עקיבא אחריו לפני התיבה,
ואמר, אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך
רחם עלינו, וירדו גשמים. והווי מרנני רבנן – היו החכמים מוציאים
קול שרבי עקיבא נענה כיון שהוא גדול מרבי אליעזר. צתה פת
קול ואמרה, לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה – רבי עקיבא מעביר
על מדותיו – אינו מדקדק למדוד במידה למצערם אותו, וזה – רבי
אליעזר אינו מעביר על מדותיו.
שנינו לעיל (כב) 'עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין ג' תעניות
אחרות על הציבור' הגמרא מביאה ברייתא המבארת מה הוא
שיעור ירידת הגשמים שצריכים לרדת כדי שלא יוסיפו בית דין
לגזור תעניות נוספות: תנו רבנן, עד מתי השיעור שיהו הגשמים
יורדין ואז הציבור פוסקין מתעניתם, כשירדו גשמים וישטטשו את
האדמה בשיעור כמלא גרד (יתרו) המחרישה, דבר רבי מאיר.
וחכמים אומרים, אין השיעור שזה, אלא בחרבה – בקרקע יבשה
עד שיטטטשו בעומק טפח, שאז ודאי ירד גשם רב, ובבניינות
בשיעור מפתחים, ועבירה – חרושה, שאף גשם מועט נכנס בה עד
טפחים, השיעור הוא שלשה טפחים.
ברייתא אחרת בענין זה: תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, אין לך
גשם בשיעור טפח הירד מלמעלה, שאין התהום יוצא לקראתו מן
הקרקע שלשה מפתחים להשקות האדמה. מקשה הגמרא: והא תניא
בברייתא אחרת, שיוצא מפתחים כנגד גשם טפח. מתרצת הגמרא:
לא קשיא, כאן – בברייתא המבארת שעולה שני טפחים, מדובר

המשך ביאור למס' תענית ליום ראשון עמ' ב

1 תפילתם ותעניתם. אָמַר לָהֶם שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁבַח שָׁל צְבוּר הוּא, אֲלֹא
2 אֲמֻשׁוּל לָכֶם מָשָׁל, לָמָּה תִּדְבָּר דּוֹמָה, לְעֶבֶד שְׁמִבְקֵשׁ פָּרֶם מֵרֶבּוּ,
3 וְאָמַר לָהֶם, הִמָּתִינוּ לוֹ ואל תמלאו בקשתו מיד עד שִׁיתִּמְקֶמֶק
4 [שיחלש] וַיִּצְטַעַר, וְאַחֵר כָּךְ תָּנוּ לוֹ, ואף לנו ניתנו הגשמים רק
5 לאחר שהתעננו והצטערנו כל היום.
6 מבררת הגמרא: וְלִשְׁמוּאֵל הִקְטֵן שְׁבַשְׁנֵי הַמִּקְרִים אִמַּר שֶׁאֵין זֶה
7 שְׁבַח הַצִּיבוֹר, שֶׁכֵּחוּ שָׁל צְבוּר הֵיכִי דָמִי – באיזה אופן כשירדו
8 גשמים על ידי תפילתם יש בזה שְׁבַח הַצִּיבוֹר. משיבה הגמרא:
9 כִּשְׁאֵמַר שְׁלִיחַ הַצִּיבוֹר מְשִׁיב הָרוּחַ, וּמִיד נָשַׁב זִיקָא, וְאָמַר מוֹרִיד

10 הַגֶּשֶׁם, וּמִיד אָתָּא מִיִּטְרָא, שְׁמוּכַח שַׁחפֵּץ ה' בַּתְּפִילָתָם וְעוֹנָה לָהֶם
11 מִיד.
12 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: מַעֲשֶׂה וְגִזְרוֹ תַעֲנִית בְּלוֹד וִירְדוֹ לָהֶם גְּשָׁמִים קוֹדֶם
13 חֲצוֹת כּו', וַיֵּצְאוּ וַאֲכָלוּ וַשְׁתּוּ וַעֲשׂוּ יוֹם טוֹב, וּבָאוּ בֵּין הָעֲרָבִים
14 וַקְּרָאוּ הַלֵּל הַגָּדוֹל.
15 שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְנִימָא הַלֵּל הַגָּדוֹל מֵעֵיקָרָא בַשָּׁעָה שְׁנוּשְׁעוּ, וּמִדּוּעַ
16 הִמָּתִינוּ עַד אַחֵר שֶׁאֲכָלוּ וַשְׁתּוּ. משיבה הגמרא: אֲפִי וְרַבָּא דְאָמְרֵי
17 תַרְוִייהוּ, לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים הַלֵּל הַגָּדוֹל